

Druhá, naozaj brilantne spracovaná analytická štúdiá – Osudová romantická „Smutnohra“ – v plnej miere potvrdzuje, že najzaujímavejšou a najinšpiratívnejšou drámou mladého P. Országha bola druhá, päťdejtsová, bohato štruktúrovaná a tragicky ladená dráma Pomsta. V tomto príbehu osudovej lásky šľachtickej slečny Laury Malvínskej a národne orientovaného lekára Karola Tatranského sa už objavujú „dominanty Hviezdoslavského dramatického naturelu, ktorú neskôr naplno rozvinul v dráme Herodes a Herodias“. Štúdiá tieto „konštanty“ odкрýva veľmi precízne a dôkladne. Municiónové vnútrotextové sondy (genéza novej senzibility cez parnasistickú estetizáciu, identita „slovenskosti“ v priestore medzi mestom a dedinou), ako aj hľadanie viacdimenzionálnych intertextuálnych súvislostí (antická tragédia, V. Hugo, W. Shakespeare, F. Schiller, I. Madách ...) jasne potvrdzujú, že J. Gbúr patrí v súčasnosti medzi dôverných znalcov Hviezdoslavovej poetiky. Je zaujímavé, že tento dramatický text nenašiel väčší ohlas v divadelníckych kruhoch. Pokusom o zmenu mal byť „prepis“ knižnej drámy do podoby divadelného scenára, ktorý pre potreby agentúry LITA zrealizovala v roku 1980 V. Mikulášová-Škridlová. V štúdiu sa naznačujú „posuny“ v troch rovinách: 1. v ideovej koncepcii, 2. v kompozično-sujetovej výstavbe, 3. v poetologickej štruktúre (zrušenie verša, epickosť a dramatickosť na úkor pôvodnej poetickosti). Škoda, že autori nekomentujú zmysel, potrebu či efektívnosť takýchto a podobných prepisov. Zdá sa, že si to žiada samostatné a hlbšie analýzy, a to nielen v súvislosti s tvorbou P. O. Hviezdoslava.

Ranú dramatickú tvorbu P. Országha uzatvára trojdejtsový dramatický text Otčim, ktorý vyšiel v almanachu Napred spolu s trinástimi básňami. Tento text tematicky ani poetologicky nerozvíja predchádzajúce opusy. Otvára sa tu konvenčný motív núteného vydaja, ktorý je uchopený ako dráma svedomia, akýsi „predstupeň“ psychologicko-realistickej

drámy. Kým v Pomste hľadali autori štúdie skôr väzby na svetovú dramatikú, tak v tomto prípade sa naznačujú „alúzie“ smerom k tvorbe P. Sochána, F. Urbánka, či J. G. Tajovského. Nie náhodou sa v týchto súvislostiach hovorí už aj o autorovom cite pre „javiskové videnie“. Zo všetkých troch dramatických textov mala práve táto dráma najväčšie predpoklady na divadelnú realizáciu, čo sa aj čiastočne naplnilo najmä na amatérskych scénach v tridsiatych a deväťdesiatych rokoch minulého storočia.

„Hviezdoslav je mýtom. Doklady netreba zvlášť vyhľadávať, takmer vždy, keď sa na verejnosti spomenie Hviezdoslav, je to Hviezdoslav veľký, mýtický“, napísal v roku 1975 V. Mikula. Prirodzene, že táto publikácia neprichádza so žiadnymi „senzačnými objavmi“, ani s programovou deštrukciou „zlatých rámov a ornamentov“, či s cieľenou snahou o „demytizáciu“. Oproti tomu však prešovskí autori ponúkajú dôkladne spracovaný materiál, v ktorom sa osvetľuje a presvetľuje „predhviezdno-hviezdoslavovské“ rané tvoriace obdobie nepokojného študenta, a najmä pracovitého a ctížiadostivého spisovateľa, mladého dramatika Pavla Országha, budúceho „lyrnika slovenského Parnasu“.

Peter Káša

Poláček, Jiří: TVORBA A RECEPCE. STUDIE O MEZIVÁLEČNÉ ČESKÉ LITERATUŘE. Brno : Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta, 2003 (Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brne. Svazek 86). 165 s.

Literárnohistorický výskum má na brnianskej univerzite nielen pevné výskumné a personálne zázemie, ale nemusí prechádzať ani skúškami a obhajovať vo svojom prirodzenom literárnovednom prostredí svoju opodstatnenosť. Ak to predsa len robí, vystačí

kvalitou výskumu a šírkou „tém“, akú česká literárna história, jej aktuálny výskum od deväťdesiatych rokov predkladá odbornej a študujúcej verejnosti.

Výskum Jiřího Poláčka sa sústredil na kultúrny, umelecký a literárny život. Na jeho „pozadí“ rekonštruuje konkrétnu autorskú dielňu dvadsiatych a tridsiatych rokov, pričom sa dôslednejšie opiera predovšetkým o materiálové zázemie dobového „kultúrneho Brna“. Z tohto zámeru literárneho historika nevyčnieva módný regionalizmus, ale objektívna skutočnosť, akú zohrávalo Brno a jeho umelecký život v rokoch medzi dvoma vojnami aj v dialógu medzi dominantnými kultúrnymi centrami svojho najbližšieho jazykového, umeleckého a programového kontaktu či kontextu reálnej formy štátneho usporiadania po prvej svetovej vojne.

Autor diela Tvorba a recepcia je vysokoškolský pedagóg, čo treba zohľadniť z hľadiska metódy jeho práce („pohyb“ a tvorba „systému“ vo vyčlenenom literárnohistorickom priestore). Jeho návrat k prameňom ad rem neznamená len profesionálnu úctu k reáliám, s ktorými prichádza do kontaktu, ale aj profesionálne dôkladné „čítanie“ a „interpretovanie“ sémantickej a hodnotovej podstaty, všimanie si súvislostí javu, a to v tom zmysle, že ako literárny historik sa nespolieha len na to, že jav, o ktorom uvažuje vo vymedzených vývinových súvislostiach, by mal byť všeobecne známy v horizontále dejín literatúry, sprostredkovaný viacerými vykladačmi z prostredia literárnej vedy a národnej kultúry. Najskôr takto postupuje aj preto, aby smeroval do epicentra javu a do jeho väzieb v spoločenských, literárnych a umeleckých „kontextoch“, inak by takýto priesečník z predpokladaného „vedenia“ na jednej strane a z novo otváranej jednotlivosti vo vývine doby, druhu, žánru, autorskej dielne nemohol vôbec vzniknúť. Literárny historik J. Poláček zvolil pre svoju prácu „prístup“ z druhej, pracovne náročnejšej strany – vracia sa k autentickému dobovému

materiálu (publicistika, periodiká, archív, korešpondencia, zverejnený výskum ďalších literárnych vedcov a iné). V tom spočíva originalita, hodnota a zmysel J. Poláčkom publikovanej série štúdií so spoločným názvom Tvorba a recepcia.

V úvodnej časti práce zdôvodňuje autor výber názvu pre publikáciu a odvoláva sa aj na podnety z teórie literárnej komunikácie F. Míka a A. Popoviča (s. 5), aby zvýraznil, že sa v deväťdesiatych rokoch česká literárna veda koncentrovala (aj pod vplyvom teórie čitateľstva a postmoderného chápania textu) na artefakt-umelecké dielo v semiotických a vnútrotextových dotykoch.

Tvorba a recepcia je rozdelená do siedmich „personálnych“ alebo „tematických“ blokov. Medzi nimi dominuje osobnosť a dielňa Vladislava Vančuru vo výpovediach relevantnej dobovej kritiky (F. X. Šalda, Arne Novák, Bedřich Václavěk alebo Jindřich Vodák, J. B. Čapek, A. M. Píša, Marie Majerová a ďalší), ako aj jeho ľudské a občianske postoje, špecifické organizačné činy v dramatickej dobe, ktoré sú prezentované aj otázkami, ako ďalej do budúcnosti konať v umení a v kultúrnom živote v Čechách a na Morave. V tejto súvislosti má postup J. Poláčka svoje opodstatnenie najmä preto, aby sa v dnešných súradniciach vedy o literatúre a literatúry znova aktualizoval jazyk, kritériá a hodnotiace výsledky dobovej kritickej praxe na konkrétny text, autora a literatúru ako celok, aby sa obnovilo vedomie o názorovom a záujmovom zameraní dobovej periodickej tlače (Host, Disk, ReD a iné) a aby sa pripomenula prax, keď autor vypovedal kriticky a možno aj stranícky tendenčne o autorovi. V tejto súvislosti zaväži aj skúsenosť z poznania minulosti: osobnosť kritika sa vyvíjala – rozporne a v amplitúde – aj vo svojom odbornom a ľudskom vzťahu k jedinej autorskej dielni a jej tvorcovi, čo ilustruje Poláčkova hĺbková rekonštrukcia aj prostredníctvom publikovaného kritického ohlasu na spisovateľovu všestrannú tvorbu, ako aj pros-

treďníctvom vzťahu medzi Vladislavom Van-
čúrom a Bedřichom Václavkom (s. 45 – 53).

Doplnkom z cenných detailov, vypove-
dajúcom o šírke tvorivej dielne autora alebo
sledovaného kultúrneho javu (látka, anketa
a iné), sú prístavenia sa pri novinárovi Karlovi
Zdeňkovi Klímovi a v dvadsiatych rokoch aj
formujúcom sa duchu Lidových novín: J. Polá-
ček upozorňuje na kuriozitu, podľa ktorej sa
K. Z. Klíma dostal ako „postava“ do expozície
Čapkovej „mačacej“ rozprávkovej knihy
(s. 70) a na osobitú novinársku (žáner stĺpik)
a lyrickú (záujem o „rolu“ prírody v umelec-
kom texte) „záľubu“ všestranného Karla Čapka.

Uzavretým blokom knižnej práce je per-
sonálne, tematické a postojové sondovanie
J. Poláčka v čitateľských anketách Lidových
novín (1928 – 1941), pretože – ako jasne
naznačil – ich prostredníctvom sa vytvorili
v zložitej spoločenskej dobe predpoklady,
prostredníctvom ktorých sa česká kultúra
v nežičlivých súvislostiach otvárala umelec-
kému svetu a sebareflexii: spomínaním na to,
čo jej bolo milé a plánovaním toho, čo bude
musieť jej tvorca a čitateľ urobiť, keď príde
vhodný čas.

K štvrtej časti Poláčkovej práce Tvorba a
recepcie treba pripojiť presvedčenie, že
v dobovej tlači sú uložené, často nepovšimnuté
klenoty v podobe informácií, poznámok, vy-
hlásení, programov, prostredníctvom ktorých
sa práve dnes musí spresňovať – popri inom –
generačne a metodologicky „iný“, predovšet-
kým hodnotiaci pohľad na vývinové procesy
národnej literatúry najmä vtedy, keď sa má
zdôvodniť a súčasne aj otvoriť ich ideologicky
nívelizovaná pluralita (vzťah medzi stránkou

ideológiou, socialistickou literatúrou a kultúr-
nym životom medzi vojnami) a zároveň zvy-
razniť prelomové miesto vo vývine národnej
literatúry. Týmto sa aktualizuje istý jav, jeho
konkrétne príčina, ako aj umelecký „dôsledok“,
čo má byť zároveň prevenciou voči
tomu, aby sa ideologická dogma, ktorá bola
infiltrovaná do literatúry 20. storočia, nestala
latentnou a jednoduchou floskulou, bez použi-
tia špecifických „nástrojov“ literárnej histórie
a jej „širšieho“ dejinného a spoločensko-kul-
túrneho pozadia a pamäti.

Toto je obsahom záverečnej časti Poláčkovej
práce – kapitoly Vznik a vývoj poetizmu
(s. 124 – 138). Súčasťou literárnohistorickej
syntézy, prostredníctvom ktorej je koncipova-
ná táto kapitola, je orientácia na obnovené
analytické a medziliterárne sondy do európskej
a svetovej moderny, avantgardy a postmoderny
konkrétneho druhu so zámerom zvýrazniť
kontext a nachádzať kontinuitu už nielen
v druhu, ale aj v poetike a estetike textu. Je to
zároveň príležitosť ako vstúpiť do dialógu
s literárnohistorickým výskumom rovnako za-
meraným a metodicky precízne vedeným v inej
národnej literatúre s približne rovnakým lite-
rárnovedným zámerom. Je potrebné vrátiť sa
ad rem do autentických podloží dejín národnej
literatúry a kultúry, ako aj k pracovnému a otvo-
renému rozhovoru nielen ako ku generačnej,
metodologickej, ale predovšetkým medzilite-
rárnej rozprave o istotách a o premenách určité-
ho javu chápaného v kontexte iných (dejinných,
národných, kultúrnych, ...) súvislostí.

Viera Žemberová